

Євдокимова Людмила Ігорівна

*Аспірантка кафедри політології філософського факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-3214-037X>
e-mail: levdokimova81@gmail.com*

КОНЦЕПЦІЯ ГАРОЛЬДА ЛАССВЕЛА ЯК ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

Резюме

У статті здійснено комплексний аналіз політичної комунікації Гарольда Лассвела як теоретичної основи взаємодії державної влади та громадянського суспільства. Проаналізовано структурні елементи класичної моделі комунікації Г. Лассвела, визначено її евристичний потенціал та можливості застосування в сучасних політичних процесах. Обґрунтовано значення цієї концепції для аналізу інформаційних процесів, політичного впливу та формування суспільної думки, а також можливості забезпечення ефективного діалогу між владними інституціями та громадськістю.

У дослідженні значну увагу приділено вивченню структурних елементів комунікації, визначених Г. Лассвелом. Основний акцент зосереджений на аналізі таких основних елементів комунікації, як комунікатор, повідомлення, канали передачі інформації, аудиторія та ефект впливу. Це зумовлено тим, що зазначені елементи допомагають визначити аналітичні межі механізмів дослідження інформаційного впливу, політичної мобілізації, до того ж вони сприяють формуванню суспільної думки в контексті функціонування сучасного демократичного суспільства. Проаналізовано роль держави як ініціатора політичних повідомлень і громадянського суспільства, як активного реципієнта та учасника комунікаційного процесу.

Значна увага в даному дослідженні була приділена аналізу таких функцій масової комунікації, як спостереження за соціальним середовищем, координація суспільних процесів, передача соціокультурного досвіду, які тісно переплітаються в працях Г. Лассвела із вивченням такого явища

як пропаганда. Обґрунтовано значення вказаних функцій для забезпечення стабільності політичної системи, а також ефективного зворотного зв'язку між владою та громадянами. Зроблено висновок про те, що модель Г. Лассвела є універсальною, логічно структурованою й має прикладний характер. Вона залишається актуальною в дослідженні політичної комунікації, проте існує необхідність адаптування її до тих змін, які спостерігаються в сучасному інформаційному суспільстві. Така адаптація до сучасних реалій класичної моделі Г. Ласвела, сприятиме розширенню можливостей у дослідженні політичних процесів та вдосконаленню механізмів взаємодії між владою та громадськістю.

Ключові слова: Гарольд Лассвел; політична комунікація; масова комунікація; держава; громадянське суспільство; інформаційна взаємодія.

Вступ

Існування сучасного суспільства неможливо уявити без політичних процесів, без ефективної політичної комунікації між державою та громадянським суспільством. Саме політична комунікація безпосередньо впливає на процес обміну інформацією, вона виражає рівень прозорості влади, визначає ефективність політичного управління, структурує політичну діяльність і ступінь залучення громадян до політичних процесів. Всі ці процеси мають значний вплив на розвиток сучасного демократичного суспільства, яке потребує зростання ролі комунікації, як ключового важеля в реалізації політичної влади. В цьому контексті взаємодія між державою та громадянським суспільством все більше відчуває залежність у ефективному обміні інформацією, в підвищенні рівня відкритості політичних інститутів, здатності громадян впливати на прийняття політичних рішень. Таким чином, структуруючи політичну діяльність і формуючи суспільну думку, політична комунікація виступає не лише як канал передачі інформації, вона є проміжною ланкою в зворотному зв'язку, виступає своєрідним механізмом формування легітимності влади, сприяє мобілізації електорату та забезпечує демократичний контроль над цими процесами. Особливу роль в цих процесах відіграють класичні теоретичні моделі комунікації, які дозволяють системно аналізувати інформаційні потоки та механізми політичного впливу. Однією з таких базових теоретичних моделей стала концепція американського політолога і теоретика комунікації Гарольда Лассвела (1902-1978), який зробив значний внесок у розвиток досліджень масових комунікацій. Слід відмітити, що концепція Г. Лассвела була сформульована в середині XX століття, вона заклала основи для розвитку теорії масової комунікації й стала універсальним інструментом аналізу комунікаційних процесів у політичній сфері, дозволивши структурувати їх через ключові елементи, які й досі використовуються в політичних дослідженнях.

Актуальність даного дослідження зумовлена зростанням ролі інформації в політичних процесах; розвитком цифрових медіа та впровадженням нових каналів комунікації; необхідністю ефективного діалогу між державою та громадянами; посилення впливу інформаційних кампаній і політичної пропаганди. А запропонована модель Г. Лассвела, попри свою класичність, залишається ефективним інструментом аналізу політичних комунікацій, особливо в контексті масового впливу на формування суспільної свідомості.

В останні роки дослідження проблематики політичної комунікації привертає до себе все більше коло науковців. Цю проблему висвітлювали в своїх працях Гарольд Лассвел [1; 2], Юрген Габермас [7; 8], Ніклас Луман [9], Пол Ф. Лазарсфельд, Роберт К. Мертон [10], Мануель Кастельс [11] та ін. Зокрема Г. Лассвелу належить базова модель аналізу комунікації, П. Лазарсфельд досліджував вплив медіа на громадську думку, а Ю. Габермас розробив концепцію публічної сфери, теорію спілкування, зазначивши, що ліберальна публічна сфера між громадянським суспільством і державою сформувалась за конкретних історичних обставин ринкової економіки [8, р. XV]. Н. Луману належить розробка системного підходу до комунікації, це був найважливіший внесок у соціальну теорію, що надавав особливого значення соціальним системам, які мали стати основою для теорії сучасного суспільства [9]. М. Кастельсу належить визначення про те, що засоби масової інформації набувають все більшої сили, вони впливають на зміну типів соціального контролю, який здійснюють потужні групи інтересів у суспільстві, застосовуються методи маніпулювання масовою громадськістю за допомогою пропаганди, замість прямих засобів контролю [11, р. 96]. Більшість науковців визнають, що саме традиційна модель Г. Лассвела стала універсальним інструментом у здійсненні політичного аналізу сучасних комунікаційних процесів. Попри значний науковий доробок, питання застосування класичної моделі Г. Лассвела в сучасних умовах цифрової трансформації залишається недостатньо розробленою. Тому метою статті є комплексний аналіз концепції Г. Лассвела як теоретичної основи політичної комунікації та обґрунтування її ролі у взаємодії між державою та громадянським суспільством, а також визначення її актуальності в умовах сучасних трансформаційних процесів.

Методи дослідження

Методологічну основу дослідження становили наступні методи: структурно-функціональний, метод контент-аналізу політичних повідомлень та ін. Зокрема, порівняльний метод сприяв здійсненню оцінки класичних і сучасних моделей комунікації; системний підхід дозволив проаналізувати політичну комунікацію загалом. Також було використано

міждисциплінарний підхід, який поєднав політологію, соціологію та теорію комунікації.

Результати дослідження

Теоретична концепція Г. Лассвела була однією з перших спроб системного аналізу комунікаційного процесу. Її застосування чітко вписувалось у взаємодію держави та громадянського суспільства й мало значний аналітичний потенціал для дослідження політичної комунікації. Як зазначав Г. Лассвел «зручний спосіб описати акт комунікації — це відповісти на такі питання: Хто? Що каже? За яким каналом? Кому? З яким ефектом? Наукове вивчення процесу комунікації, як правило, зосереджується на одному з цих питань. Вчені, які вивчають «кого», комунікатора, досліджують фактори, що ініціюють та керують актом комунікації. Ми називаємо цей підрозділ галузі дослідження контрольним аналізом. Фахівці, які зосереджуються на «що каже», займаються контент-аналізом. Ті, хто розглядає переважно радіо, пресу, кіно та інші канали комунікації, проводять медіа-аналіз. Коли головна увага приділяється особам, яких охоплюють медіа, ми говоримо про аналіз аудиторії. Якщо питання полягає у впливі на аудиторію, проблема полягає в аналізі ефекту» [2, р. 84]. Простіше кажучи, запропонована модель відображає структуру комунікаційного процесу та дозволяє системно аналізувати інформаційні потоки в політичній сфері, основні елементи якої виглядають наступним чином: комунікатор («Who») — держава, політичні інститути, політична еліта; повідомлення («Says What») — політичні рішення, програми, публічні заяви; канал («In which channel») — засоби масової інформації, соціальні мережі, цифрові платформи; аудиторія («To whom») — громадяни, соціальні групи; ефект («With what effect») — формування громадської думки, зміна політичної поведінки [2]. Таким чином, запропонована Г. Лассвелом модель дозволила не лише описувати, але й оцінювати ефективність державної комунікаційної політики, чим вкотре довела свою універсальність у політичному діалозі. До того ж вона дозволила структурувати взаємодію між суб'єктами політики, відповідаючи основним компонентам комунікації й охопивши основні її елементи. Тут важливо зазначити, що Г. Лассвел розглядав свою модель не лише як опис, а й як інструмент для «наукового вивчення процесу комунікації», який підкреслював її методологічне значення. «Наука комунікації, — зазначав Г. Лассвел, — на шляху до того, щоб забезпечити людей однією з форм знання про самих себе — про їхні способи спільної дії, — без якої не може бути надійної основи для сприятливих стосунків. Люди зараз відрізані один від одного бар'єрами, що перешкоджають співчутливому розумінню. Термінологічні та семантичні відмінності постійно перешкоджають доброзичливим зусиллям побудувати світ, у якому гідність кожної особистості поважатиметься в теорії та на практиці» [4, р. 74].

В центрі запропонованої моделі Г. Лассвела лежать дослідження функцій комунікації в суспільстві, які вчений поділяє на три основні напрями, це — спостереження за середовищем, координація соціальних елементів та передача культурного досвіду між поколіннями. На його думку, саме ці функції відіграють особливу роль у розумінні того, як держава впливає на формування інформаційного простору. В політичному контексті ці функції мають забезпечувати стабільність системи та легітимацію влади. Подібний функціональний підхід знайшов відображення і в працях Н. Лумана, який розглядав суспільство як комунікаційну систему, в якій саме комунікація виступає базовим елементом соціальної реальності. Він зазначав, що «соціальні системи базуються або на типі дії, або на аспекті дії, і через дію, так би мовити, суб'єкт входить у систему. Але можна запитати, чи точно це охоплює зв'язок між дією та соціальністю... Соціальність не є окремим випадком дії; натомість, дія конститується в соціальних системах за допомогою комунікації та атрибуції як зменшення складності, як невід'ємного самоспрощення системи» [9, р. 137].

В українській науці концепція Г. Лассвела отримала подальший розвиток в дослідженнях політичної та масової комунікації. Зокрема А. Акаймова досліджувала політичну комунікацію як процес взаємодії політичних суб'єктів, розглянула ланки та рівні політичної комунікації, інформаційні потоки, механізм прямих і зворотних інформаційних зв'язків, проаналізувала зв'язок політики і комунікації [4, с. 87]. Дослідженню ролі політичних комунікацій у сучасному інформаційному просторі були присвячені праці І. Пронозової, в яких відмічалося, що «політичні комунікації — це процес передачі, обміну політичною інформацією, який структурує політичну діяльність та надає їй нового значення, формує громадську думку і політичну соціалізацію громадян з урахуванням їхніх потреб та інтересів... Показується комунікативна природа сучасного політичного управління, а також роль і місце політичної комунікації у функціонуванні політичної сфери життєдіяльності держави і суспільства» [5, с. 75]. Ще одна українська дослідниця політичної комунікації Т. Шлемкевич наголошує на тому, що сучасна політична комунікація значною мірою здійснюється через соціальні мережі та медіаплатформи, що суттєво розширює масштаби її впливу, «охарактеризує онлайн-комунікації як елемент впливу на суспільну свідомість в умовах сьогодення» [13, с. 42]. В останніх дослідженнях підіймається тема визначення особливостей політичної комунікації влади та суспільства в умовах воєнного стану в Україні. Зокрема в праці Г. Буканова зазначається, що «політична комунікація виступає як комунікаційна взаємодія між владою і суспільством з метою легітимації державно-політичних рішень, стабілізації суспільно-політичних відносин і підтримки позитивних настроїв в суспільстві і його адаптації до викликів сучасності, серед яких для України є російсько-українська війна. Інститути

громадянського суспільства в умовах війни впливають на прийняття парламентом нормативно-правових актів, які адаптовані до реалій воєнного часу і відповідають за регламентації соціально-політичного життя країни. Але організації громадського сектору суспільства все ж такі обмежені в комунікаційній взаємодії із владою і органами державного управління, а отже для усунення таких недоліків передбачає регламентацію на нормативно-правовому рівні такої взаємодії в умовах воєнного стану» [18, с. 72].

Повертаючись до теми взаємодії держави та громадянського суспільства, з огляду на концепцію Г. Лассвела, вона дозволяє розглядати політичну комунікацію як двосторонній процес, а саме: аналізувати суб'єкти політичного впливу (уряд, медіа, громадські організації); оцінювати зміст політичних повідомлень; визначати ефективність каналів комунікації (ЗМІ, соціальні мережі); досліджувати реакцію громадськості. В контексті відносин між державою та громадянським суспільством модель Г. Лассвела досить вдало допомагає аналізувати інформаційні потоки (мається на увазі, як держава транслює політичні рішення громадянам); допомагає оцінювати ефективність комунікації (тобто визначати наскільки повідомлення досягають цільової аудиторії); визначати рівень зворотного зв'язку (саму реакцію громадян на політичні меседжі). В самій концепції Г. Лассвела комунікатор, тобто держава, виступає як суб'єкт комунікації, формує інформаційну політику, визначає стратегічні меседжі та контролює канали їх поширення. «Держава — це символ влади, і в цій якості вона веде до розвитку поглядів, які сформовані людиною протягом всього його життя в межах вузького міжособистісного кола спілкування з членами сім'ї та друзями» [1, р. 173]. Водночас зазначимо, що в своїх дослідженнях особливу увагу Г. Лассвел приділяв вивченню самого ефекту комунікації, а саме впливу повідомлення на поведінку аудиторії. «Ефективна комунікація в людських суспільствах є процесом ефективним тією мірою, якою полегшуються раціональні судження. Раціональне судження реалізує ціннісні цілі. У тваринному світі комунікація є ефективною, коли вона сприяє виживанню або якійсь іншій визначеній потребі сукупності. Ті ж критерії можна застосовувати до окремого організму. Одним із завдань раціонально організованого суспільства є виявлення та контроль будь-яких факторів, що перешкоджають ефективній комунікації» [2, р. 93].

Водночас, попри позитивний ефект, класична модель Г. Лассвела має й певні обмеження, оскільки передбачає односторонню комунікацію, що особливо простежується в сучасних умовах, які потребують більш складних, інтерактивних моделей. Це добре простежується з розвитком цифрових технологій, в яких політична комунікація набуває нових особливих рис. Відбувається інтенсивний ріст інтерактивності, коли громадяни стають активними учасниками комунікації. Проте такий децентралізований процес

свідчить також про те, що інформаційні потоки, які розповсюджуються швидкими темпами, більше не можуть повністю контролюватись державою, натомість соціальні мережі, які мають здатність швидко поширювати інформацію, значно впливають на зміни й темпи політичних процесів. В цьому контексті слід зазначити, що концепція Г. Лассвела, не дивлячись на її лінійний характер, у сучасних умовах мала б передбачити зворотній зв'язок. Особливо це стосується державної влади, яка виступає ініціатором політичних повідомлень, в яких ефективність комунікації має залежати, передусім, від рівня довіри до інституцій, прозорості наданої інформації, доступності всіх каналів комунікації та активних дій з боку громадянського суспільства. В свою чергу громадянське суспільство має не лише сприймати інформацію, але й формувати альтернативні наративи, продовжувати здійснювати контроль над владою та впливати на політичні рішення. Якщо держава виступає ключовим комунікатором, що формує інформаційний порядок денний, а ефективність її функцій залежить від рівня довіри до влади та якості комунікаційної політики, то громадянське суспільство, особливо в сучасних умовах, повинно виступати не лише об'єктом, а й суб'єктом політичної комунікації. Воно формує громадську думку, здійснює контроль над владою, ініціює суспільні дискусії, а також впливає на політичні рішення. Саме це і є ознакою того, що комунікація набуває двостороннього характеру, який виходить за межі класичної лінійної моделі.

Слід зазначити, що Г. Лассвел, намагаючись правильно класифікувати будь-яку групу чи конкретну особу, як частину громадськості, вважав за необхідне враховувати існуючі обмеження. Він наголошував на тому, що ті вимоги, які висуваються щодо державної політики, мають носити дискусійний характер. «Світова громадськість є відносно слабкою та нерозвиненою, частково тому, що вона зазвичай підпорядковується сферам настроїв, у яких не допускаються дебати з питань політики. Під час війни чи воєнної кризи, наприклад, мешканці регіону переважно прагнуть нав'язати певну політику іншим. Оскільки результат конфлікту залежить від насильства, а не від дебатів, то за таких умов громадськості немає. Існує мережа груп настроїв, які діють як натовп, тому не терплять інакомислення... У світовій політиці існують сфери уваги, громадськості та настроїв з різними ступенями інклюзивності. Ці сфери взаємопов'язані зі структурними та функціональними особливостями світового суспільства, а особливо світової влади. Наприклад, очевидно, що найсильніші держави, як правило, потрапляють до однієї й тієї ж зони уваги, оскільки їхні правлячі еліти зосереджуються одна на одній як на джерелі великої потенційної загрози» [2, р. 96].

Досліджуючи концепцію Г. Лассвела, слід також розглянути й те, який вплив вона мала на засоби масової інформації. Адже в сучасному суспільстві відбувається значна трансформація не лише каналів комунікації,

стрімко змінюються й самі традиційні засоби масової інформації, доповнюючись цифровими платформами, які істотно впливають на зміни в самій структурі політичної взаємодії. На сьогодні вже нікого не дивує, що сучасні соціальні мережі здатні значно пришвидшувати обмін інформацією, вони впливають на всі процеси життєдіяльності суспільства. В політичному житті вони забезпечують прямий діалог між владою та громадянами, а також сприяють підвищенню участі громадськості в політичних процесах. Це все значно розширює класичну модель запропоновану Г. Лассвелом, додаючи їй елемент інтерактивності та мережевої комунікації. В сучасних умовах розвитку цифрових медіа лассвелівська модель допомагає комунікатору (держава, громадські організації, блогери) трансформуватися й стати множинним, інформаційний канал перетворюється на інтерактивний і децентралізований, аудиторія стає активним учасником комунікації, завдяки цьому ефект хоча й буде більш складним, проте багатовимірним. Це все вкотре підтверджує, що модель Г. Лассвела, попри свою класичність, залишається методологічно релевантною й може бути використана як основа для аналізу сучасних політичних комунікацій.

В умовах трансформаційних процесів, які відбувається в Україні, тема політичної та масової комунікації набуває особливого значення, вона неодноразово підіймалась в дослідженнях українських науковців. Так С. Внучко досліджувала еволюцію політичної комунікації, як соціального феномену в контексті історичних трансформацій, а також проаналізувала її ключові етапи розвитку — «від первісних форм взаємодії до сучасних цифрових стратегій впливу на суспільну свідомість» [22, с. 178]. Й. Лизанчук основну увагу приділив дослідженню ролі мас-медіа як посередника між державою та громадянським суспільством, підкреслюючи їхню функцію формування громадської думки та національної ідентичності [15]. Ще один вітчизняний науковець Г. Почепцов розглядав комунікацію як інструмент стратегічного впливу, наголошуючи, що інформаційні процеси є ключовим елементом сучасної політики. В своїх працях він зазначав, що комунікація є механізмом управління суспільною свідомістю [17]. Водночас український дослідник В. Різун, аналізуючи теорію масової комунікації, системно виклав теоретичні засади розуміння масового спілкування, технологію масового впливу, представив основні наукові течії, принципи й підходи до вивчення масової комунікації [16]. Він розглянув комунікацію як складну соціальну систему й підмітив, що в ній важливу роль відіграє зворотний зв'язок, який доповнює класичну лінійну модель Г. Лассуела. Проте, деякі сучасні дослідники наголошують на необхідності модернізації цієї моделі з врахуванням інтерактивності цифрових медіа, множинності комунікаторів і активної ролі аудиторії. В цьому контексті українські науковці підкреслюють важливість діалогічності комунікації, що дає можливість трансформувати класичну модель Г. Лассуела в більш складну мережеву систему.

Переваги концепції Г. Лассвела полягають в простоті та універсальності його ідей, у можливості застосування її до різних типів комунікації, чіткій структуризації процесу, що в сучасних умовах є досить цінним. До того ж, попри трансформації, модель Г. Лассвела залишається базовим аналітичним інструментом, який дозволяє досліджувати інформаційні кампанії, її можна використовувати для аналізу політичної пропаганди, вона є основою сучасних комунікаційних моделей, ефективно застосовується в дослідженні державної інформаційної політики та стратегічних комунікацій. Проте, не дивлячись на всю універсальність, запропонована модель Г. Лассвела має певні обмеження, які полягають у лінійності й спрощеності комунікаційного процесу. Також в ній недостатньо був зроблений акцент на зворотній зв'язок і обмежено враховувався контекст та соціокультурні фактори, був дещо недооцінений сам контекст комунікації. Ці обмеження лассвелівської моделі, зокрема, в межах розвитку теорії комунікації намагались виправити Клод Шеннон і Воррен Вівер. Вони запропонували моделі, які мали враховувати шум, кодування та декодування інформації, зробивши акцент на тому, що «в загальній комунікації існує три рівні проблем. Перший — технічний, тобто «Наскільки точно можна передати символи комунікації?». Другий — семантична проблема, тобто «Наскільки точно передані символи передають бажане значення?». Третій — проблема ефективності, тобто «Наскільки ефективно отримане значення впливає на поведінку бажаним чином?» [14]. По суті К. Шеннон обґрунтував перший рівень — інженерний і розробив математичну теорію комунікації, а В. Вівер обґрунтував значення цієї теорії для двох інших рівнів [14]. Проте, в сучасних дослідженнях підкреслюється, що навіть у цифрову епоху, модель Г. Лассвела зберігає аналітичну цінність як базова структура й такі незначні недоліки, які мали місце, вповні компенсуються її аналітичною чіткістю та можливістю адаптації до сучасних умов. Для сучасної України, в умовах трансформаційних процесів, політична комунікація набуває особливого значення. Вона є ключовою для зміцнення демократичних інститутів, забезпечення прозорості влади, протидії дезінформації й сприяє розвитку громадянської активності, а застосування моделі Г. Лассвела дозволяє підвищити ефективність державної комунікаційної політики.

Отже, значення концепції Г. Лассвела для сучасної політичної науки залишається актуальним, адже сприяє формуванню державної інформаційної політики, визначенню комунікаційних стратегій урядів, взаємодії з громадськими організаціями та процесу формування громадської думки. В сучасних демократичних системах ефективна політична комунікація є передумовою стабільності та розвитку суспільства. Розмірковуючи над майбутнім політики Г. Лассвел передбачав, що «превентивна політика

майбутнього буде тісно пов'язана з загальною медициною, психоаналізом, психопатологією, фізіологічною психологією та суміжними дисциплінами. Практикуючі її спеціалісти поступово завоюють в суспільстві повагу людей, які заплутались в житті, тих хто усвідомлює свої обов'язки та цінує об'єктивні досягнення. Вичерпна функціональна концепція політичного життя чітко визначить проблеми досліджень і увійде в сприйнятливі уми тих, хто постійно піддає сумніву» [1, р. 203].

Висновки

Сучасний етап розвитку політичної комунікації характеризується суттєвими трансформаціями, які зумовлюють необхідність критичного переосмислення класичних теорій, в даному випадку це концепція Г. Лассвела. Загалом, цю концепцію вченого вирізняє лаконічність викладу та аналітична чіткість формулювання, проте деякі представники наукової спільноти дискутують з приводу того, що в сучасному цифровому середовищі вона виглядає подекуди обмеженою. Насамперед, це простежується в її лінійному характері, що заважає вповні відображати усю складність сучасних комунікаційних процесів. Якщо в минулому столітті лінійний характер даної моделі відповідав політичній комунікації тогочасного суспільства, то в сучасній комунікації, особливо між державою та громадянським суспільством, вона зазнала ряд змін і набула мережевого характеру, в якому кожному учаснику надана можливість виступати не лише комунікатором, а й реципієнтом. Таким змінним процесам сприяли соціальні мережі, створення різноманітних онлайн-платформ, цифрові медіа, які створили прийнятні умови для обміну інформацією, яка на даний час вже вийшла далеко за межі існуючої традиційної лінійної схеми «відправник — повідомлення — отримувач», не дивлячись на те, що вона багато років була базовою моделлю передачі інформації, проте залишилась вже в минулому.

Також, в пропонованій Г. Лассвелом моделі залишаються дискусійними питання щодо маніпулятивних технологій, які мають місце в політичній комунікації. Тут слід звернути увагу на те, що в даній моделі вченим передбачався аналіз ефекту повідомлення, проте в сучасних умовах даний ефект був опосередкований алгоритмами інформаційної платформи, до того ж він міг призвести до створення своєрідної інформаційної «бульбашки» та послужити певним феноменом дезінформації. Інакше кажучи, між інформаційним каналом і аудиторією виникають додаткові посередники, які можуть змінювати первинний зміст повідомлення.

Ще одним важливим моментом, на який слід звернути увагу, це аспект довіри, який є ключовим чинником ефективності комунікації. Принагідно зазначимо, що в класичній моделі Г. Лассвела питання стосовно дослідження поняття довіри не виокремлювалось вченим як самостійний елемент, тоді як в сучасних демократичних суспільства саме рівень

довіри до державних інституцій визначає успішність комунікаційної політики. Тому в громадянському суспільстві дедалі частіше починають критично оцінювати інформацію, яка надходить від держави, а також все більше уваги приділяється розробці альтернативних каналів комунікації. Не дивлячись на це створена концепція Г. Лассвела продовжує зберігати свою евристичну цінність та актуальність. Залишаючись базовою моделлю, вона допомагає структурувати аналіз комунікаційних процесів, її можна доповнювати сучасними підходами в сприянні подальшій інтеграції ідей інтерактивності, в розширенні зворотного зв'язку та мережевої взаємодії, а також адаптувати до нових реалій сучасного світу. Це означає, що існуючі дискусії стосовно започаткованої моделі Г. Лассвела спрямовані, передусім, на її розвиток і модернізацію, вона є важливим теоретичним інструментом, який у поєднанні з новітніми технологічними підходами, дозволяє продовжити комплексне дослідження політичної комунікації.

Проведене дослідження свідчить про те, що концепція Г. Лассвела має особливе значення, вона становить фундаментальну теоретичну основу політичної комунікації, слугує чіткому структуруванню комунікаційного процесу, сприяє виокремленню його ключових елементів, що допомагає значно спростити процес визначення ефективності інформаційного впливу.

Підводячи підсумок слід виділити основні характерні особливості концепції Г. Лассвела. Насамперед, необхідно вказати на її універсальний аналітичний інструментарій, який можна застосовувати до різних форм політичної комунікації (від офіційних державних повідомлень до неформальних комунікацій у цифровому середовищі), що значно розширить можливості ідентифікації основних компонентів комунікації та допоможе оцінити їхній вплив на аудиторію. Стосовно процесу взаємодії держави та громадянського суспільства, то тут лассвелівська модель спроможна сприяти глибшому розумінню ролі кожного з учасників комунікаційного процесу. Це означає, якщо розглядати державу не лише як джерело інформації, але й як відповідальний суб'єкт, що формує довіру та забезпечує прозорість, то громадянське суспільство наділене можливістю трансформуватись з пасивного реципієнта в активного учасника, який здатен впливати не тільки на сам зміст, але й на характер комунікації.

Стрімкий розвиток і трансформація сучасного інформаційного середовища також потребують розширення запропонованої класичної моделі Г. Лассвела. Зокрема, набувають особливої важливості такі елементи, як зворотний зв'язок, інтерактивність, цифрові платформи та алгоритмічні механізми поширення інформації. Це все свідчить про перехід від вже існуючої лінійної до більш сучасної — мережевої моделі комунікації. Також ефективність політичної комунікації все частіше починає залежати від

рівня довіри між державою та громадянами. Тому в сучасному суспільстві комунікація має бути не лише інструментом інформування, але й засобом діалогу та співпраці, а такі якості як відкритість і прозорість повинні стати ключовими принципами сучасної інформаційної політики. Отже, все зазначене свідчить про те, що класична модель Г. Лассвела залишається актуальною і в умовах сучасного інформаційного суспільства, а її адаптація до нових реалій дозволяє підвищити ефективність політичної комунікації та сприяти розвитку демократичних інституцій.

Список посилань

1. Lasswell, H.D. *Psychopathology and Politics*. University of Chicago Press, 1930, 282 p.
2. Lasswell H.D. (1948). The structure and function of communication in society. *The Communication of Ideas* / ed. L. Bryson. New York: Harper & Brothers. <https://www.irfanerdogan.com/dergiweb2008/24/12.pdf>
3. Lasswell Harold D. (1938). *Propaganda Technique in the World War*. New York: Published by Peter Smith, 328 p. <https://peachf.org/images/Comm/PropagandaWorldWarLasswell.pdf>
4. Bruce Lannes Smith, Harold D. Lasswell, and Ralph D. Casey. *Propaganda, Communication and Public Opinion. A Comprehensive Reference Guide*. Princeton: Princeton University Press, 1946. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781400878642_A26060613/preview-9781400878642_A26060613.pdf
5. Lasswell Harold D. *The Theory of Political Propaganda*. *The American Political Science Review*, Aug., 1927, Vol. 21, No. 3 (Aug., 1927), 627-631. <https://www.jstor.org/stable/pdf/1945515.pdf>
6. Lasswell Harold D. *The Function of the Propagandist*. *International Journal of Ethics*, Apr., 1928, Vol. 38, No. 3 (Apr., 1928), 258-268. https://www.jstor.org/stable/pdf/2378152.pdf?refreqid=fastly-default%3Aae70656341d7888b0c8fe66dcdb8fb5f&ab_segments=&initiator=&acceptTC=1
7. Акайомова А. (2011). Політична комунікація як процес взаємодії політичних суб'єктів. *Політичний менеджмент*. № 1. С. 87-91. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/akaiomova_politychna.pdf
8. Проноза І. І. (2021). Роль політичних комунікацій у сучасному інформаційному просторі. *Політикус*. № 3. С. 75-80. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-3.12>
9. Костинюк О. Ю. (2026). Становлення теорії комунікативної дії Юргена Габермаса. *Вісник гуманітарних наук*. Вип. 16. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18837489>
10. Хабермас Юрген. *Комунікативна дія та дискурс — дві форми повсякденної комунікації*. / Пер. з німецької Ситниченко Л. Першоджерела

- комунікативної філософії. Київ: Либідь, 1996. С.84-91. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Habermas.html>
11. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere. Cambridge: MIT Press, 1989. https://arditiesp.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/01/habermas_structural_transf_public_sphere.pdf
 12. Luhmann N. Social Systems. Stanford: Stanford University Press, 1995. 627 p.
 13. Lazarsfeld P.F., Merton R.K. Mass Communication, Popular Taste and Organized Social Action. The Communication of Ideas. New York, 1948. <https://sites.temple.edu/stsnetwork/files/2022/01/Mass-Communication-Popular-Taste-and-Organized-Social-Action.pdf>
 14. Castells M. Communication Power. Oxford: Oxford University Press, 2009. https://www.academia.edu/25294841/Manuel_Castells_Communication_Power_2009_
 15. Zachary S. Sapienza, Narayanan Iyer, Aaron S. Veenstra (2015). Reading Lasswell's Model of Communication Backward: Three Scholarly Misconceptions, Mass Communication and Society, 18:5, 599-622, <https://doi.org/10.1080/15205436.2015.1063666>
 16. Шлемкевич Т. (2024). Політичні комунікації в українському інформаційному просторі. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. Вип. 1(16). 42-47. <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-6>
 17. Shannon C.E., Weaver W. (1949). The mathematical theory of communication. University of Illinois Press.
 18. Лизанчук В. Психологія мас-медіа: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 420 с.
 19. Різун В. В. Теорія масової комунікації: підручник. Київ: Просвіта, 2008. 260 с.
 20. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. 2-е вид. доп. Київ: Видавничий центр «Київський університет», 1999. 307 с.
 21. Буканов Г. М. (2025). Політична комунікація влади і суспільства в умовах воєнного стану в Україні. Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право. Вип. 2(66). 72-78. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.2\(66\).337624](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.2(66).337624)
 22. Внучко С. М. (2025). Політична комунікація та її менеджмент: еволюція концепцій, теоретичні основи та ключові підходи. Політологічний вісник. Вип. 94. 178-191. DOI 10.17721/2415-88IX.2025.94.178-191

References

1. Lasswell, H.D. (1930). *Psychopathology and Politics*. University of Chicago Press, 282 p.
2. Lasswell H.D. (1948). The structure and function of communication in society. *The Communication of Ideas* / ed. L. Bryson. New York: Harper & Brothers. URL: <https://www.irfanerdogan.com/dergiweb2008/24/12.pdf>
3. Lasswell, Harold D. (1938). *Propaganda Technique in the World War*. New York: Published by Peter Smith. 328 p. URL: <https://peachf.org/images/Comm/PropagandaWorldWarLasswell.pdf>
4. Bruce Lannes Smith, Harold D. Lasswell, and Ralph D. Casey. (1946). *Propaganda, Communication and Public Opinion. A Comprehensive Reference Guide*. Princeton: Princeton University Press. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781400878642_A26060613/preview-9781400878642_A26060613.pdf
5. Lasswell, Harold D. (1927). The Theory of Political Propaganda. *The American Political Science Review*, Vol. 21, No. 3 (Aug., 1927), 627-631. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/1945515.pdf>
6. Lasswell, Harold D. (1928). The Function of the Propagandist. *International Journal of Ethics*, Vol. 38, No. 3 (Apr., 1928), pp. 258-268. URL: https://www.jstor.org/stable/pdf/2378152.pdf?refreqid=fastly-default%3Aae70656341d7888b0c8fe66dcdb8fb5f&ab_segments=&initiator=&acceptTC=1
7. Akaiomova, A. (2011). Politychna komunikatsiia yak protses vzaemodii politychnykh subiektiv. *Politychnyi menedzhment*, 1, 87-91. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/akaiomova_politychna.pdf [in Ukrainian].
8. Pronoza, I.I. (2021). Rol politychnykh komunikatsii u suchasnomu informatsiinomu prostori. *Politykus*, 3, 75-80. URL: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-3.12> [in Ukrainian].
9. Kostyniuk, O.Iu. (2026). Stanovlennia teorii komunikatyvnoi dii Yurgena Habermasa. *Visnyk humanitarnykh nauk*, (16). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18837489> [in Ukrainian].
10. Khabermas, Yurhen. (1996). Komunikatyvna diia ta dyskurs – dvi formy povsiakdennoi komunikatsii. / Per. z nimetskoi Sytnychenko L. *Pershodzherela komunikatyvnoi filosofii*. Kyiv: Lybid, 84-91. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Habermas.html> [in Ukrainian].

11. Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere*. Cambridge: MIT Press. URL: https://arditiesp.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/01/habermas_structural_transf_public_sphere.pdf
12. Luhmann, N. (1995). *Social Systems*. Stanford: Stanford University Press, 627 p.
13. Lazarsfeld P.F., Merton R.K. (1948). *Mass Communication, Popular Taste and Organized Social Action. The Communication of Ideas*. New York, URL: <https://sites.temple.edu/stsnetwork/files/2022/01/Mass-Communication-Popular-Taste-and-Organized-Social-Action.pdf>
14. Castells, M. (2009). *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press. https://www.academia.edu/25294841/Manuel_Castells_Communication_Power_2009_
15. Zachary S. Sapienza, Narayanan Iyer, Aaron S. Veenstra (2015). Reading Lasswell's Model of Communication Backward: Three Scholarly Misconceptions, *Mass Communication and Society*, 18:5, 599-622. URL: <https://doi.org/10.1080/15205436.2015.1063666>
16. Shlemkevych, T. (2024). Politychni komunikatsii v ukrainskomu informatsiinomuprostori. *Visnyk Prykarpatskohou universytetu. Serii: Politolohiia*, 1(16). 42-47. URL: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-6> [in Ukrainian].
17. Shannon, C.E. & Weaver, W. (1949). *The mathematical theory of communication*. University of Illinois Press.
18. Lyzanchuk, V. (2015). *Psykhologhiia mas-media: pidruchnyk*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 420 s. [in Ukrainian].
19. Rizun, V.V. (2008). *Teoriia masovoi komunikatsii: pidruchnyk*. Kyiv: Prosvita, 260 s. [in Ukrainian].
20. Pocheptsov, H.H. (1999). *Teoriia komunikatsii. 2-e vyd. dop.* Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Kyivskiy universytet», 307 s. [in Ukrainian].
21. Bukanov, H.M. (2025). Politychna komunikatsiia vlady i suspilstva v umovakh voiennoho stanu v Ukraini. *Visnyk NTUU «KPI» Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*, 2(66), 72-78. URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.2\(66\).337624](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.2(66).337624) [in Ukrainian].
22. Vnuchko, S.M. (2025). Politychna komunikatsiia ta yii menedzhment: evoliutsiia kontseptsii, teoretychni osnovy ta kliuchovi pidkhody. *Politolohichniy visnyk*, 94, 178-191. DOI 10.17721/2415-88IX.2025.94.178-191 [in Ukrainian].

Liudmyla Yevdokymova

PhD Student, Department of Political Science, Faculty of Philosophy

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-3214-037X>

e-mail: levdokimova81@gmail.com

HAROLD LASSWELL'S CONCEPT AS A THEORETICAL FOUNDATION OF POLITICAL COMMUNICATION BETWEEN THE STATE AND CIVIL SOCIETY

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of Harold Lasswell's political communication as a theoretical foundation for the interaction between state authority and civil society. The structural elements of H. Lasswell's classical communication model are examined, and its heuristic potential as well as the possibilities for its application in contemporary political processes are identified. The significance of this concept for analyzing information processes, political influence, and the formation of public opinion is substantiated, along with its capacity to ensure effective dialogue between governmental institutions and the public.

The study pays considerable attention to the examination of the structural elements of communication identified by H. Lasswell. The primary focus is placed on analyzing such key components of communication as the communicator, the message, the channels of information transmission, the audience, and the effect of influence. This is due to the fact that these elements help to determine the analytical boundaries of the mechanisms for studying information influence and political mobilization, and in addition, they contribute to the formation of public opinion in the context of the functioning of a modern democratic society. The role of the state as the initiator of political messages and of civil society as an active recipient and participant in the communication process is analyzed.

Particular attention is devoted to examining such functions of mass communication as the surveillance of the social environment, the coordination of social processes, and the transmission of sociocultural experience, which in

H. Lasswell's works are closely intertwined with the study of the phenomenon of propaganda. The importance of these functions for ensuring the stability of the political system, as well as for maintaining effective feedback between authorities and citizens, is substantiated. It is concluded that H. Lasswell's model is universal, logically structured, and possesses a practical character. It remains relevant for the study of political communication; however, there is a need to adapt it to the changes observed in the contemporary information society. Such an adaptation of Lasswell's classical model to present-day realities will contribute to expanding the possibilities for researching political processes and improving the mechanisms of interaction between authorities and the public.

Keywords: Harold Lasswell; political communication; mass communication; state; civil society; information interaction.

Надійшла до редакції/ Received: 01.02.2026

Прорецензовано/ Revised: 16.02.2026

Прийнято до друку/ Accepted: 27.02.2026